

Justitiedepartementet
Enheten för fastighetsrätt och associationsrätt

Remissvar över betänkandet SOU 2023:34 Bolag och brott – några åtgärder mot oseriösa företag (Ju2023/01611)

Föreningen Stiftelser i Samverkan (SiS) har tagit del av utredningens förslag i de delar de avser stiftelser och yttrar sig över förslagen enligt nedan.

SiS bildades år 1989 och har till syfte att verka som en samlande kraft och mötesplats för det svenska stiftelseväsendet. SiS ska för allmänheten, politiker samt myndigheter och andra organisationer synliggöra stiftelsernas viktiga arbete. SiS ska även främja bildandet av nya stiftelser.

Initialt vill SiS påpeka att det inte är självklart att jämställa bolag och stiftelser. De flesta stiftelser som bedriver någon mer omfattande näringsverksamhet gör det, enligt SiS erfarenhet, genom hel- eller majoritetsägda dotterbolag. Ytterligare underlag skulle vara önskvärt för att bland annat klarlägga hur många stiftelser som kommer att träffas av de föreslagna reglerna och om det finns något dokumenterat missbruk innan en lagstiftning som påverkar stiftelserna i så stor omfattning genomförs.

Ytterligare utredning bör övervägas

Länsstyrelserna respektive Kammarkollegiet har i skrivelser till Justitiedepartementet 2019 hemställt om en översyn av stiftelselagen. De förslag avseende stiftelser som behandlas i föreliggande utredning är sprungna ur dessa skrivelser. SiS har tidigare tillskrivit Justitiedepartementet och anslutit sig till myndigheternas redogörelser i fråga om behovet av översyn av stiftelselagen. SiS har vidare framfört att en översyn av stiftelselagen bör omfatta stiftelselagen i sin helhet i syfte att få en modern och rättssäker lagstiftning för hela stiftelseväsendet. SiS vill framhålla att behovet av en mer omfattande översyn av stiftelselagen kvarstår.

Slutligen vill SiS även framhålla att en mer omfattande översyn bör innefatta frågan om hur myndighetsutövningen avseende stiftelser är organiserad. Att samla myndighetsutövningen inom en och samma myndighet bör vara samhällsekonomiskt mer effektivt och samtidigt öka möjligheten att kontrollera oseriösa stiftelser.

9.3 Ställföreträdarjämv

SiS ser positivt på att bestämmelser om ställföreträdarjämv införs för stiftelser vilket stärker deras skydd mot otillbörligt rättshandlande. SiS anser dock att bestämmelsen om ställföreträdarjämv vid egen förvaltning (2 kap 14 §) bör ges ett mer begränsat tillämpningsområde. Till stöd för det anförs följande.

Enligt nu gällande jävbestämmelse jämvställs bl.a. ”annan rättshandling” med avtal vid egen förvaltning till skillnad från vid anknuten förvaltning. Med ”annan rättshandling” avses framför allt bidragsgivning i enlighet med stiftelsens ändamål (till sin ordalydelse får dock begreppet *anses* innefatta betydligt mer än bidragsgivning). En styrelseledamot kan alltså vara jämvig när beslut ska tas om bidrag i enlighet med stiftelsens ändamål men för att så ska vara fallet krävs att styrelseledamoten själv är mottagare av bidraget eller har ett väsentligt intresse som kan strida mot stiftelsens i fråga om utgivande av bidraget.

Mot den bakgrunden ska det påtalas att det förekommer stiftelser med egen förvaltning där stiftaren har föreskrivit att stiftelsens destinatär (t ex en ideell förening) ska vara representerad i styrelsen (antingen genom att destinatären utser ledamot eller att t ex ordförande ska ingå i styrelsen). Att en sådan ordning potentiellt kan innebära en intressekonflikt måste stiftaren i regel ha tagit i beaktande men valt att bortse från, då andra omständigheter som god kännedom om destinatärens verksamhet kan ha vägt över till fördel för en sådan styrelsesammansättning.

Att en företrädare för stiftelsen även är företrädare för en destinatär kommer att omfattas av det föreslagna ställföreträdarjävet. För att inte stiftelsens styrelsearbete ska påverkas på ett sätt som stiftaren inte kunnat förutse bör bidragsgivning enligt stiftelsens ändamål inte omfattas av reglerna om ställföreträdarjäv.

För det fall att en företrädare för stiftelsen även är företrädare för en destinatär utgör enligt SiS mening, de befintliga jävsbestämmelserna, ett tillräckligt skydd för stiftelserna.

Med hänvisning till vad som anförts anser SiS att bestämmelsen om ställföreträdarjäv vid egen förvaltning ska begränsas genom att 2 kap 14 § andra stycket (utredningens förslag) ska formuleras så att "annan rättshandling" undantas tillämpning på ställföreträdarjäv i 2 kap 14 § första stycket p 3.

Vid anknuten förvaltning, särskilt vad gäller större förvaltningar när en och samma anknutna förvaltare förvaltar ett flertal stiftelser som ska främja en och samma (eller huvudsakligen) samma destinatär eller destinatärer, förekommer att förvaltningen av stiftelsernas tillgångar av effektivitets- och kostnadsbesparingskäl (inom ramen för stiftelselagen och stiftelsernas föreskrifter) organiseras genom andra associationer såsom bolag och föreningar, ägda av eller med stiftelserna som medlemmar. I sådana fall förekommer att dessa organisationer har delvis (eller helt) samma företrädare (fysiska personer) som den anknutna förvaltaren. Etableringen och förvaltningen av sådana för stiftelserna typiskt sett nyttiga arrangemang förefaller träffas av den föreslagna regeln. Om så är fallet skulle dylika i sig ändamålsenliga förvaltningsorganisationer kunna förhindras och motverkas. Undantaget för koncern eller företagsgrupp av motsvarande slag synes inte tillämpligt, eftersom det som utgångspunkt förutsätter ägare till stiftelserna, vilket inte är möjligt, eller en ensam stiftelse som "moderbolag" till de andra associationerna vilket sällan förefaller förekomma. Inte heller kan förordnande av god man anses utgöra ett tillämpligt alternativ, eftersom det endast enligt ordalydelsen gäller förvaltaren.

Enligt SiS mening utgör de befintliga jävsbestämmelserna vid anknuten förvaltning (i första hand 2 kap 21 § första stycket andra meningen, väsentligt intresse) ett tillräckligt skydd för stiftelserna i det sammanhang som här berörs. I vart fall anser SiS att konsekvenserna av den föreslagna nya jävsbestämmelsen vid anknuten förvaltning bör klarläggas och belysas ytterligare innan den i sin nuvarande utformning slutligt föreslås.

9.4 Revisorers skyldighet att anmäla misstanke om brott

SiS anser att det i grunden är positivt för skyddet av stiftelser och dess egendom – vilka karaktäriseras av att de saknar ägare och medlemmar – att revisorerna får ett ansvar för att anmäla misstanke om brott. Utredningen har bedömt att den utökade anmälningsskyldigheten för kvalificerade revisorer i stiftelser inte kommer medföra några nämnvärda kostnadsökningar för revisionen. Om det under remissförfarandet skulle framkomma att den utökade skyldigheten för revisorer skulle kunna komma att innebära väsentligt ökade kostnader för stiftelserna bör förslaget utgå.

9.5 Förseningsavgift vid dröjsmål med att ge in årsredovisningen

SiS har inget att invända mot utredningens förslag. Om införandet av en förseningsavgift skulle underlätta tillsynsmyndighetens arbete och göra det mer effektivt för att komma till rätta med misskötsamma stiftelser är det positivt för stiftelseväsendet i stort.

9.6 Behörighet för tillsynsmyndigheten att ansöka om likvidation vid kapitalbrist i näringsdrivande stiftelser

SiS har inget att invända mot utredningens förslag i sak och anser att det är positivt att tillsynsmyndigheten ges möjlighet att ansöka om att en stiftelse som utövar näringsverksamhet ska försättas i likvidation, om värdet av stiftelsens tillgångar understiger summan av skulderna, för att komma till rätta med situationer där verkningfulla åtgärder idag saknas.

SiS noterar dock att tillsynsmyndighetens möjlighet att agera är beroende av att tillsynsmyndigheten får vetskap om att stiftelsens tillgångar understiger summan av stiftelsens skulder. Det kan förväntas ske vid en sen tidpunkt även med den föreslagna regleringen, särskilt som en kontrollbalansräkning ska upprättas med tillämpning av särskilda värderingsregler och det förhållandet att en stiftelses årsredovisning utvisar ett negativt eget kapital inte per automatik behöver betyda att en kontrollbalansräkning måste upprättas. Det bör utredas om kompletterande reglering krävs för att förslaget ska få det praktiska genomslag som eftersträvas, eller om andra åtgärder (exempelvis att på motsvarande sätt som för aktiebolag införa en uttrycklig skyldighet för styrelsen att fortlöpande bedöma verksamhetens ekonomiska situation och härvid kontrollera att stiftelsens kapital och likviditet motsvarar vad verksamhetens art, omfattning och risker kräver – sett i förhållande till stiftelsens ändamål – samt vidta åtgärder så snart det står klart att det föreligger en brist) skulle vara mer verkningfulla eller ge tillsynsmyndigheten möjlighet att agera i ett tidigare skede. Det bör också, enligt SiS mening, övervägas närmare vilka konsekvenser en skillnad i regleringen mellan stiftelser och aktiebolag kan medföra, ur ett lagsystematiskt perspektiv men även med beaktande av att stiftelser, som angetts ovan, inte sällan bedriver näringsverksamhet inom ramen för hel- eller delägda dotterbolag.

9.7 En anmälan för registrering ska innehålla en försäkran på heder och samvete

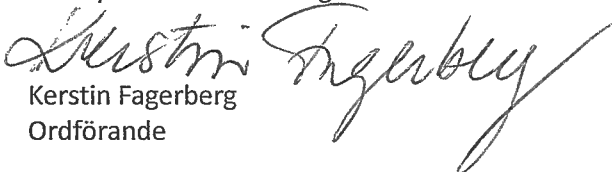
SiS har inget att invända mot utredningens förslag.

9.8 Förbud mot målvakter i stiftelsers styrelser

SiS har inget att invända mot utredningens förslag i sig men frågan om straffsanktion behöver utredas bättre av lagstiftningstekniska och systemmässiga skäl. Detta skulle bli den enda straffrättsliga bestämmelsen i stiftelselagen. Den kommer troligen att tillämpas vid mycket få tillfällen om ens någonsin.

Stockholm den 13 december 2023

För styrelsen för Föreningen Stiftelser i Samverkan

Kerstin Fagerberg
Ordförande